

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כד - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תיב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

השבטים היו לובשים בחרן שעטנו

[כד]

(ב) החליפו שמלותיכם. יתכן³ לפירוש רמב"ן (בראשית כו, ה ד"ה וישמור) ששמרו תורה רק בארץ ישראל, לכן היו לבושים בגדי שעטנו בחוץ לארץ, ואמר להם עתה להחליף שמלותם, ודו"ק⁴.

(לה, א) ויאמר אלהים אל יעקב קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מצבה לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך:

הממון ששללו משכם, היה כדין ולא גזל

(לה, א) לא¹ מצאנו בשום אדם שיצוהו השם יתברך לעשות מצבה, לבד יעקב בפעם הזאת. והנראה, משום דאמרו (ישעיה סא, ח) שונא גזל בעולה. (מלאכי א, יג) והבאתם לה' את הגזול וכו' הירצך, ויעקב חשש שמא יש בידי גזל משלל שכם, לכן הודיעו הקדוש ברוך הוא שלא ישים לבו, שאין בהם חשש גזל כלום.²

[כו]

(לה, ד) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם ויטמן אתם יעקב תחת האלה אשר עם שכם:

איזה צלם ותכשיט עבודה זרה, ודין ביטול עבודה זרה של גוי ושל ישראל

(לה, ד) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם. פירושו⁵, באזני אלהי הנכר, דהוה תכשיטי עבודה זרה, ואסורים להדיוט בהנאה. ולפי זה נראה, דהך אשר בידם,

[כה]

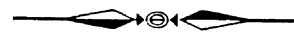
(לה, ב) ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסרו את אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו שמלותיכם:

ומבאר המשך חכמה, על פי הרמב"ן (בראשית כו, ה ד"ה וישמור) שכתב וז"ל "והנראה אלי מדעת רבותינו שלמד אברהם אבינו התורה כלה ברוח הקדש ועסק בה ובטעמי מצותיה וסודותיה, ושמר אותה כולה כמי שאינו מצווה ועושה, ושמירתו אותה היה בארץ בלבד, ויעקב בחוצה לארץ נשא האחיות, וכן עמרם, כי המצות משפט אלהי הארץ הן, אף על פי שהוזהרנו בחובת הגוף בכל מקום (קדושין לו ב). וכבר רמזו רבותינו הסוד הזה (בספרי דברים פסקא מג), ואני אעריך בו בעזרת השם (ויקרא יח כה, דברים יא יח) "עכ"ל. לפי זה יש לומר שהיו לבושים בגדי שעטנו בחרן, ולכן עכשיו שנכנסו לארץ ישראל, ציוה להם יעקב להחליף הבגדים שלא יהיה בהם שעטנו.

⁴ תמצית דבריו: לפי הרמב"ן, לא שמרו האבות את התורה רק בארץ ישראל, לפי זה יש לומר שהיו השבטים בחרן לבושים שעטנו, ולכן כשנכנסו לארץ ישראל, ציוה להם יעקב להחליף השמלות.

¹ [כד] תוכן דבריו, לכאר, מדוע ציוה ה' ליעקב שיעשה מצבה, ולא מצאנו בשום מקום שה' ציוה על אדם לעשות לו מצבה, ואפילו ליעקב, רק כאן ציוהו. ומבאר, דכיון שאסור להקריב קרבן בגזל, כדכתיב (ישעיהו סא, ח) "כי אני ה' אהב משפט שגא גזל בעולה", וכתיב (מלאכי א, יג) "אמר ה' צבאות והבאתם גזול ואת הפסח ואת החולה והבאתם את המנחה הארצה אותה מידכם אמר ה'" [והמשך חכמה העתיק 'הירצך' דאין דרכו לדקדק בלשון הכתוב], לפיכך לא רצה יעקב להביא קרבן משלל שלקחו משכם, שחשש שגזל הוא בידו, לפיכך ציוהו ה', שיקריב קרבן, ולא יחשוש מגזל כלל.

² תמצית דבריו: ה' ציוה ליעקב לעשות מצבה - אע"פ שבשום מקום לא ציוה כן - כיון שחשש יעקב שממון שכם גזל הוא, לכן אמר ה' שיקריב קרבן מהם, כי שלו הוא כדין.

[כה]

³ [כה] תוכן דבריו, על הכתוב (לה, ב) "ויאמר יעקב אל ביתו ואל כל אשר עמו הסרו את אלהי הנכר אשר בתככם והטהרו והחליפו שמלותיכם", יש לכאר, מדוע אמר להם יעקב להחליף השמלות. [ורש"י פירש "והחליפו שמלותיכם" - שמא יש בידכם כסות של עבודה זרה] וקשה לומר שבני יעקב לבשו בגדים מעבודה זרה].

[כו]

⁵ [כו] תוכן דבריו, על הכתוב (לה, ד) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם ויטמן אתם יעקב תחת האלה אשר עם שכם, יש לדקדק: א. בפסוק ב' אמר יעקב שיסירו את כל אלוהי הנכר

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כד - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תיב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ומשבא, אינו מבטל (עבודה זרה סד, ב. יורה דעה קמו, ב). ולכן אמר אשר בידם, זכיון שבאו לידם, תו לא מהני להו ביטול, ודו"ק: אולם לשיטת הרמב"ן (חידושי הרמב"ן, עבודה זרה נג, ב ד"ה ואי) הוא דרבנן, ומן התורה מצי לבטלינהו, צריך לומר דקיים מצות דרבנן. ועיין מה שכתב הרמב"ן בפירושו⁷ כאן דברי נועם⁸.

ב. והנראה אלי, כי בני יעקב לא לקחו עבודה זרה ומשמשיה משכם עד שנתבטלה והותרה להם, שהעכו"ם מבטל עבודה זרה בעל כרחו (שם מג א), והנה היא מותרת להם. אבל יעקב צוה להסיר אותה לטהרת הקדש שיהיו ראויים לעבוד את השם ולהקריב לפניו קרבן, כאשר צוה להם בטבילה וחלוף הבגדים, והיה די להם בקבורה, ולכן טמן אותם תחת האלה במקום שלא יעבד בו ולא יזרע עכ"ל. תוכן דבריו, דהוקשה לו, מדוע טמן יעקב העבודה זרה, והרי צריך לפרו ולזרות בים, ומתוך, דבאמת בני יעקב כפו על בני שכם לבטל העבודה זרה, וכבר נתבטלה, אלא שיעקב רצה שיהיו ראויים לעבוד את השם, ולהקריב קרבן, לכן לטהרת הקודש צוה עליהם לטבול ולהחליף את הבגדים, ולכן היה די להם בקבורה.

וכונת המשך חכמה, דלפי הרמב"ן מתורץ כל הדקדוקים, דלכן כתוב "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵיהֶם", ללמד שהשתמשו בהם, ועל כורחך שבטלו, ולכן היה די להם בהטמנה, ומתורץ מדוע כתוב דוקא מה שבאוזניהם שלהם ולא של נשותיהם, כי רק הם מקריבי הקרבן ולא נשותיהן, והנזמים שאוזני נשותיהן באמת לא הטמין, ומיושב היטב כל הדקדוקים בס"ד.

⁸ תמצית דבריו: מה שכתוב "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵיהֶם". אפשר לפרש בג' אופנים: א. "אֲשֶׁר בְּיָדָם" – של העבודה זרה, וזה סימן של צלמים שהם של עבודה זרה, ולכן הטמין, "אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵיהֶם" – של העבודה זרה, ותכשיטי עבודה זרה אסורים בהנאה. ב. "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵיהֶם", דעבודה זרה של גוי יש לה ביטול, אבל אם באה ליד ישראל אין לה ביטול, לכן לא ביטלו. ג. "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵיהֶם" כיון שבטלו לפני כן, אלא שלחומרא מפני הקרבן הטמין אותם יעקב, לכן לא נטל מאוזן הנשים, ולכן די להם בהטמנה, דעבודה זרה ממש צריכה פירור וזורה לים.

קאי גם כן על העבודה זרה, והוא על פי מה ששינונו (עבודה זרה מ, ב) כל הצלמים אסורים כו' רבן שמעון בן גמליאל אומר, אף כל שיש בידו כל דבר. וזה שאמר, את כל אלהי הנכר, מה המה אלהי הנכר, אשר בידם, כרבן שמעון בן גמליאל, דמי שיש בידו כל דבר, ואת הנזמים אשר באזני אלהי הנכר. או אפשר⁶, דהנה עבודה זרה של עובדי גילולים, עד שלא באו ליד ישראל, מצי גוי לבטלינהו,

שבתוכם, אם כן מהו אריכות הלשון "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵיהֶם". ב. איך יתכן שבני יעקב שמו באוזניהם נזמים של עבודה זרה. ג. מדוע הנזמים שבאוזני נשותם לא הסירו.

ומבאר המשך חכמה, דכל לשון הכתוב עולה על העבודה זרה. דהנה איתא בעבודה זרה (מ, ב) דאם מוצא צלמים, ואין ידוע אם נעשו לעבודה זרה, לפי רבן שמעון בן גמליאל, אם יש בידם של הצלמים חפץ, זה מורה על שלטון ושררה, ומסתמא צלם של עבודה זרה הוא.

וזה ביאור הכתוב, וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֶת כָּל אֱלֹהֵי הַנִּכְרִי, ואיזה צלמים נתנו אליו "אֲשֶׁר בְּיָדָם", שהיה בידם איזה חפץ, שאז מסתמא של עבודה זרה הם. וכן המשך הכתוב וַיִּתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֶת כָּל אֱלֹהֵיהֶם, פירושו, באוזניהם של הצלמים, שכל נוי עבודה זרה אסור כעבודה זרה עצמה, כמבואר במסכת עבודה זרה (נא, ב). אבל בני יעקב וכלותיו לא ענדו חלילה נזמי העבודה זרה. ומיושב הכל בס"ד, ולהלן מפרש עוד פירוש.

⁶ עוד פירוש, על פי המבואר בעבודה זרה (נג, א. יורה דעה קלט, ב), דעבודה זרה של ישראל אינה בטלה עולמית, ושל גוי יש לה ביטול. לכן, עד שלא באו לידם היה להם ביטול, אבל כיון שבאו לידם, וזכו בה, שלהם היא ואין להם ביטול, לכן דקדק הכתוב לומר אשר בידם, אשר באוזניהם, כלומר ברשותם, שזכו בהם, ואין להם ביטול אלא לקבור אותם. אלא שעוד יש לדקדק, לפי שיטת הרמב"ן (חידושי הרמב"ן עבודה זרה נג, ב) שכתב וז"ל "אי נמי, עיקר קרא כי כתיב בישראל העובד ע"ז כתיב, אבל ע"ז דנכרי ביד ישראל, יש לה בטלה מן התורה, ולא אסורה אלא משום גזירה" עכ"ל, לפי זה, עבודה זרה זו שבאו לידם של בני יעקב היה לה ביטול מן התורה. וצריך לומר, שיעקב ובניו קיימו גם מצוות דרבנן.

והנה לפי פירוש זה מיושב היטב דקדוק א', מדוע כתוב "אֲשֶׁר בְּיָדָם", "אֲשֶׁר בְּאֶזְנֵיהֶם", ללמד שלכן לא היה להם ביטול, אלא שנשאר קשה דקדוק ב' ג' איך יתכן שבני יעקב השתמשו בהם, ומדוע רק נזמים שלהם הסירו.

⁷ ז"ל הרמב"ן (בראשית לה, ד) "ויטמון אותם יעקב - עבודה זרה ומשמשיה אינן מן הנקברים, אבל צריך שיהא מפרר וזורה לרוח או מטיל לים (ע"ז מג

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כד - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תיב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

דתותיה, דכתיב ויטמון יעקב כו'. ובה מבואר המקרא במלכים ב' יז, לד עד היום הזה כו' וכמצוה אשר צוה ה' את בני יעקב אשר שם שמו ישראל. דהכוונה, דבשעה ששם שמו ישראל, אז הטמון העבודה זרה תחת האלה עם שכם, ועובדים לעבודה זרה זו שתחת ההר. וכזה דריש במדרש רבה פרשת וישלח (פרשה פב, ה) על קרא דגוי וקהל גוים (בראשית לה, יא), את הקרא דגבי אליהו (מלכים א-יח, לא) שתים עשרה אבנים כו' אשר היה כו' ישראל יהיה שמך, יעויין שם, ודו"ק¹⁰.

שְׁמוּ יִשְׂרָאֵל, שמעיד הכתוב, שאינם משתחווים להר גריזים, אלא כונתם לעבודה זרה שתחת האלה שהטמין יעקב, כאשר קרא לו ה' ישראל. ומביא המשך חכמה ראייה גדולה לפירוש זה, ממדרש רבה. דהנה, כשהקריב אליהו שחוטי חוץ בשעת איסור הבמות, כתוב במלכים-א (יח, לא) "ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים כמספר שבטי בני יעקב אֲשֶׁר הָיָה דָּבָר ה' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יְהִי שְׁמֶךָ", וגם כאן יש לדקדק, מה ענין לכתוב כאן ששם ה' ליעקב שם ישראל. ומפרש המדרש רבה, דהכונה היא, שכאשר נתן ה' ליעקב שם ישראל (לה, י), רמז לו שאחד מזרעו יקריב שחוטי חוץ כקהל עמים (לה, יא). דז"ל בראשית רבה (פרשת וישלח פרשה פב סימן ה) "ר' יודן ור' איבו ור' משין בן נגרי (נגדי) בשם ר' יוחנן אמרו, עתידין בניך לעשות גוי כקהל עמים, מה קהל עמים מקריבין בשעת איסור במות, אף בניך מקריבים בשעת איסור במות, ר' חנינא מייתי לה מהכא (מלכים א יח) ויקח אליהו שתיים עשרה אבנים וגו', אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך, שמשעה שנתן לו השם הזה, נאמר לו גוי וקהל גוים יהיה ממך" ע"כ. וזה כונת הכתוב במלכים, לרמזו, שכבר התנבא יעקב שיקריב אליהו שחוטי חוץ בהר הכרמל בשעת איסור הבמות כשקרא שמו ישראל, [שישראל היא בחינה גבוהה מאוד, ולהעמיד הדת על תילה מותר לנביא לעבור על התורה]. וממש כמו דדרשו במדרש רבה, דורש כאן המשך חכמה בסייעתא דשמיא. [וכל דבריו ברוח הקודש נאמרו].

¹⁰ תמצית דבריו: מבואר בירושלמי, שהכותים שהיו משתחווים להר גריזים, באמת אין כונתם להר, אלא לעבודה זרה שתחת ההר שהטמין יעקב אבינו, כשקרא ה' את שמו ישראל. וזה כונת הכתוב במלכים "וְאִינָם עֹשִׂים כְּחֻקְתָּם וּכְמִשְׁפָּטָם וּפְתוּרָה וְכַמְצוּהָ אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׁם יִשְׂרָאֵל". וכעין זה דרשו במדרש רבה, בענין קרבן חוץ של אליהו בהר הכרמל.

[כז]

(לה, ד) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם ויטמון אתם יעקב תחת האלה אשר עם שכם:

הכותים היו עובדים לעבודה זרה שתחת האלה

ויטמון אתם יעקב. ירושלמי עבודה זרה פרק ה' הלכה ד' רבי ישמעאל בר יוסי, דלית אתון סגדין להדין טורא אלא לצלמני

⁹ [כז] תוכן דבריו, לבאר על פי דברי הכתוב - "לה, ד) ויתנו אל יעקב את כל אלהי הנכר אשר בידם ואת הנזמים אשר באזניהם ויטמון אתם יעקב תחת האלה אשר עם שכם" - את הפסוק התמוה במלכים. דהנה על הכותים, כתוב במלכים-ב (יז, לג-לד) "אֵת ה' הָיוּ יֹרְאִים וְאֵת אֱלֹהֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים כְּמִשְׁפַּט הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלוּ אֹתָם מִשָּׁם: עַד הַיּוֹם הַזֶּה הֵם עֹשִׂים כְּמִשְׁפָּטֵם הַרְאשִׁים אֵינָם יֹרְאִים אֶת ה' וְאֵינָם עֹשִׂים כְּחֻקְתָּם וּכְמִשְׁפָּטָם וּפְתוּרָה וְכַמְצוּהָ אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׁם יִשְׂרָאֵל" ע"כ. והנה, המילים אֲשֶׁר שָׁם יִשְׂרָאֵל צריכים ביאור, מה נתכון הכתוב בזה. זה בא המשך חכמה לבאר.

דהנה איתא בירושלמי [הנני מעתיקו עם פירוש ידיד נפש] וז"ל (עבודה זרה פרק ה הלכה ד) "רבי ישמעאל בי רבי יוסי אָזַל לְהֵדָא נִיפּוּלִיָּה הֵלֵךְ לְעִיר שֶׁל כּוּתִים אֲתוּן פּוּתִיָּא לְגַבִּיָּה בְּאוּ כוּתִים לְפָנָיו אָמַר לְהֵם אָנָּה מְחַמֵּי לְכוּן דְּלִית אֲתוּן סְגִדִין לְאֵהִין טוּרָא אֶלָּא לְצַלְמִיָּא דְּתַחֲזוּתוּי אֲנִי אַרְאָה לְכֵם שְׂאֲתָם לֹא מִשְׁתַּחֲוּוּיִם לְהַר גְּרִיזִים, אֲוֹתוּ אֲתָם מְכַבְּדִים, אֲלֵא לְתַכְשִׁיטִים וְהַפְּסִילִים הַטְּמוּנִים בּוֹ, אֲוֹתָם פְּסִילִים שֶׁהַטְּמִין יַעֲקֹב דְּכָתִיב (בְּרַאשִׁית לֵה) וַיִּטְמוֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עִם שְׁכָם. שְׁמַע קָלִין אָמְרִין שְׁמַע מִבִּינֵיהֶם קוֹלוֹת הָאוּמִּרִים נִקְרוּץ נִסְדָּר לְאֵילִין כּוּבִיָּא נִשְׁכִּים מַחַר לְסַדֵּר אֶת הַקּוֹצִים הָאֵלֶּה. וְהֵם דְּבָרוּ בְּרַמְזִים שֶׁלֹּא יִבִּין אֶת כּוּוֹנָתָם. וְנִדְעָ וְהוּא הִבִּין דְּאִינוּן בְּעוּ מִיְקַטְלוּנִיָּה שֶׁהֵם רוצים להרגו וְקָרָץ וְנִפְקָ לִיָּה וְהַשְׁכִּים וַיֵּצֵא" ע"כ. מבואר, שהכותים היו עובדים את העבודה זרה שהטמין יעקב תחת האלה בשכם.

ועל פי זה יתבאר היטב כונת הכתוב במלכים, דהנה, מיד לאחר שהטמין יעקב את העבודה זרה תחת האלה (לה, ד), קרא ה' את שמו של יעקב ישראל (לה, י), [דכיון שטיהר את עצמו ואת בניו מהעבודה זרה, היה ראוי להקרא שמו ישראל על ידי ה'], וזה כונת הכתוב במלכים על הכותים "וְאִינָם עֹשִׂים כְּחֻקְתָּם וּכְמִשְׁפָּטָם וּפְתוּרָה וְכַמְצוּהָ אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר שָׁם

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כד - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תיב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

(סנהדרין ס, ב) זה המקבלו עליו לאלוה, ואומר לו אלי אתה, דעל זה נסקל כעל זביחה והשתחוואה, וזה לא תיראו הראשון (פסוק לה). והמגפפו והמנשקו ומרחיצו, הוא אינו במלקות, דהוי לאו שבכללות (סנהדרין סג, א. רמב"ם עבודה זרה ג, ו), לכן כתוב (פסוק לז) והמצוה כו' תשמרון, ולא תיראו אלהים אחרים. ועל הנודר בשמו ונשבע בשמו, זה בלא תעשה ויש בו מלקות (סנהדרין סג, א) כפסק רבינו (עבודה זרה ה, י), על זה אמר (פסוק לח) ואת בריתי וכו' ולא תיראו אלהים אחרים בפעם השלישית. וחילקו מפני שהם עונשין חלוקין, ודו"ק¹².

הנסקלין כו' העובד עבודה זרה, ועל זה תנן אחד העובד כו', מבואר דעבודות אלו חייב סקילה, והטעם, שעבודות אלו הן מיוחדות לעבודה זרה לכל העבודות, לכן לעולם חייב מיתה עליהן. וכן המקבלו באלוה, ואומר אלי אתה, כיון שקבלו ממש כאלוה חייב מיתה, ועל זה כתוב (לה) "ויקרת ה' אתם ברית ויצונו לאמר לא תיראו אלהים אחרים ולא תשתחוו להם ולא תעבדום ולא תזבחו להם", הנה הכתוב כולל "לא תראו", יחד עם השתחוואה, עבודה, וזביחה, שחייב מיתה. לפי זה, "לא תראו כו'", היינו שלא יעשה אותו עליו אלוה.

ובבא ב' במשנה, מבואר בסנהדרין (סג, א), דהמגפפו ומנשקו כו' אינו לוקה, דאינה עבודה מיוחדת, וכולם נלמדים מפסוק אחד, לכן הוא לאו שבכללות שאינו לוקה עליו, ולזה כתוב (לז) "ואת החוקים כו' שכולל חוקים, משפטים, תורה ומצוות, ועל הכל כתיב תשמרון לעשות שהוא כולל הכל, ועל זה כתוב "ולא תראו כו'", היינו ללאו שבכללות, דהיינו מגפפו ומנשקו כו' שהוא לאו ואינו לוקה.

ובבא ג' במשנה, מבואר בסנהדרין (סג, א), שהנודר בשמו והנשבע בשמו של עבודה זרה לוקה, מדכתיב (שמות כג, יג) "ישם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיך", ועל זה כתיב (לח) בפעם השלישית, והברית אשר כרתי כו' ולא תיראו כו'. וחילקו הכתוב בשלושה פסוקים, כיון שעונשן חלוק, שאם מקבלו כאלוה חייב מיתה, ואם מגפפו כו' עובר בלא תשעה ואינו לוקה, ואם נשבע בשמו לוקה.

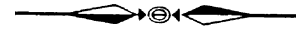
¹² תמצית דבריו: הא דכתיב במלכים-ב, יז שלושה פעמים "ולא תראו אלוהים אחרים", כיון שיש שלושה סוגים בעבודה זרה: א. כשמקבלו כאלוה חייב מיתה. ב. שעובד לפניו בעבודה שאינה מיוחדת עובר בלא תעשה. ג. נשבע בשמו חייב מלקות.

[כח - המשך]

שלושה סוגי עונשין בעובד עבודה זרה

ובהך¹¹ קראי דמלכים יש לבאר עוד שם (מלכים-ב יז, לה-לט). ויצום לאמר לא תיראו אלהים אחרים ולא תשתחוו כו' ואת החוקים כו' והמצוה אשר כתב לכם תשמרון כו' ולא תיראו אלהים אחרים. והברית אשר כרתי אתכם לא תשכחו ולא תיראו אלהים אחרים. דמה שכפל ושלש לא תיראו וכו' בענין זה, נראה, דרמז על הנך שלשה דברים דחשיב במשנה פרק ד' מיתות

[כח]

¹¹ [כח] כיון שביאר המשך חכמה את הכתוב בכותים במלכים, הולך ומבאר עוד ענין נפלא שם. דז"ל הכתובים (מלכים ב יז) – "לה) ויקרת ה' אתם ברית ויצונו לאמר לא תיראו אלהים אחרים ולא תשתחוו להם ולא תעבדום ולא תזבחו להם: (לו) כי אם את ה' אשר העלה אתכם מארץ מצרים בכת גדול וקבוע נטויה אתו תיראו ולו תשתחוו ולו תזבחו: (לז) ואת החוקים ואת המשפטים והתורה והמצוה אשר כתב לכם תשמרון לעשות כל הימים ולא תיראו אלהים אחרים: (לח) והברית אשר כרתי אתכם לא תשכחו ולא תיראו אלהים אחרים: (לט) כי אם את ה' אלהיכם תיראו והוא יציל אתכם מיד כל איביכם: (מ) ולא שמועו כי אם כמשפטם הראשון הם עשים: (מא) ויהיו הגוים האלה יראים את ה' ואת פסיליהם היו עבדים גם בניהם ובני בניהם פאשר עשו אתכם הם עשים עד היום הזה".

הנה הוא דבר פלא, מדוע חוזר הכתוב שלושה פעמים על הברית "שלא יראו אלוהים אחרים".

ומבאר המשך חכמה, דהכתובים כוללים כל סוגי העבודה זרה ועונשיה, על פי הא דתנן (סנהדרין ס, ב) "העובד עבודה זרה, אחד העובד, ואחד הזובח, ואחד המקטר, ואחד המנסך, ואחד המשתחוה, ואחד המקבלו עליו לאלוה, והאומר לו אלי אתה. אבל המגפף והמנשק והמכבד והמרבץ והמרחץ הסך המלביש והמנעיל, עובר בלא תעשה. הנודר בשמו, והמקיים בשמו עובר בלא תעשה" ע"כ. כל מתבונן יראה שיש ג' חלוקות במשנה, ויבואר להלן על פי הש"ס בסנהדרין, שהם ג' חילוקי עונשין: א. חייב מיתה. ב. חייב מלקות. ג. לא תעשה בלבד.

ברישא המשנה מפרשת, הא דתנן לעיל מיניה (סנהדרין נג, א) אלו הן

משך חכמה

פרשת וישלח פסקא כד - כט

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בית החכמה - מאת הרב יצחק בירך דסקל

תשפ"א, גליון מס' תיב טל: 052-7611435 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שהן אינן בפנים, ואינן שייכים להשם יתברך בלתי מושג בחוש ובלתי נראה, רק למשמשיו, כמו כיבד ורביץ בפני הארון [סוף ברכות (סג, ב)¹⁴], [ולכן¹⁵ לא חייבה התורה מיתה רק אצל השתחוואה, אינו חייב בגוף הנעבד, שצריך שיהא מוחש, רק מכניע עצמו לפני מי שממליך עליו, וכי מתכוון לשמים, הרי לבו לשמים אף בסגיד לאנדרטא (סנהדרין סב, ב)] לכן לא כתוב כי אם ה' אלוקים תיראו, ודו"ק כי זה אמת בסייעתא דשמיא¹⁶.

¹⁴ ז"ל הגמרא בברכות (סג, ב) "פתח רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי בכבוד אכסניא ודרש: ויברך ה' את עבד אדם (הגתי) בעבור ארון האלהים (שמואל-ב, ו, יא), והלא דברים קל וחומר: ומה ארון שלא אכל ושתה, אלא כבד ורביץ לפניו - כך, המארח תלמיד חכם בתוך ביתו, ומאכילו ומשקהו, ומנהגו מנכסיו - על אחת כמה וכמה" ע"כ.

¹⁵ פירוש, דבא לבאר, מאי שנא השתחוואה לעבודה זרה דחייב עליה מיתה, ומגפף ומנשק דאינו אלא לא תעשה. דלכאורה, השתחוואה היא ממש כמו שמנשק ומכבד לעבודה זרה. ומבאר, דמעשה ההשתחוואה אינו חייב [וכתב חייב חסר וא"ו] להיות בגוף הנעבד, ואינו צריך להיות עבודה מוחשית כנעבד כמכבד מנשק וכדו', אבל השתחוואה הוא שמכניע עצמו למי שממליך עליו, לכן רק בהשתחוואה מצינו דאמרו בש"ס (סנהדרין סב, ב ועוד) שאם משתחוה לפני עבודה זרה ולבו לשמים אינו עובד עבודה זרה, מה שאין כן מנשק וכדו', כיון שמנשק מכבד כו' הן עבודות בגוף הנעבד במוחש, ואפילו לבו לשמים הוי עובד עבודה זרה, כי במציאות הוא עובדה, אבל השתחוואה היא עבודה שבלב, ולכן אם ליבו לשמים לא הוי עובד עבודה זרה.

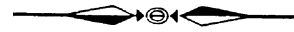
¹⁶ תמצית דבריו: הטעם שהמשתחוה לעבודה זרה ולבו לשמים אינו עובד עבודה זרה, כיון שעבודת השתחוואה אינה חייבת להיות בגוף הנעבד, ומוחשית אליו, אלא הוא שמכניע עצמו למי שממליך עליו, מה שאין כן שאר עבודות מוחשיות, כגון מנשקו מנעילו וכדו', ועבודות אלו אינם שייכות כלל לה' יתברך - בלתי מושג בחוש ונראה.

[כט - המשך]

מדוע משתחוה לצלם ולבו לשמים אינו עובד עבודה זרה

והנה¹³ על הנודר בשם עבודת גילולים, דמצוה לנודר ולשבע בשם השם יתברך (ספר המצוות לרמב"ם, עשה, ז), כמו שאמר (דברים ו, יג) ובשמו תשבע, לכן כתוב (פסוק לט) כי אם את ה' אלוקים תיראו. ועל עבודות שחייבין עליו מיתה, שהן בפנים כתוב (פסוק לו) כי אם את ה' בכח גדול כו' שהוציאן ממצרים לעבדו במדבר, לכן כתב (שם) אותנו תיראו, ולו תשתחוו ולו תזבחו. אבל בשאר עבודות של כבוד, כמו מלביש ומנעיל וסך ומנשק,

[כט]

¹³ [כט] תוכן דבריו, הם המשך למה שפירש לעיל הפסוקים במלכים. והנה בפסקא כח מפרש מדוע כתוב שלש פעמים "לא תראו אלוהים אחרים". ועכשיו בא ליישב על פי זה עוד דבר פלא ממש, דהנה, כנגד כל הזהרה שלא תראו אלוהים אחרים, יש בפסוק שלאחר מכן, מצות עשה לירא את ה'. דבפסוק האחד מזהיר בלא תעשה, ולאחריו מצוה בעשה. ועכשיו יש לדקדק: א. מדוע צריך לחזור פעמיים על העשה לירא את ה'. ב. מדוע בפסוק ל"ו כתוב העשה על פסוק ל"ה, וכן בפסוק ל"ט על פסוק ל"ח, ולעומת זאת על פסוק ל"ז, אין לאחריו פסוק של עשה לירא את ה'. ג. מדוע דוקא בפסוק ל"ו מזכיר שה' העלה את ישראל ממצרים.

ומבאר המשך חכמה, דעל פי המבואר בפסקא כח, יתבאר הכל היטב. דבפסוק לח דנתבאר שהוא על הנשבע בשם עבודה זרה, כתוב פסוק לט, לירא את ה', היינו כנגד הוא שיש עשה לישבע בשם ה' (ספר המצוות לרמב"ם, עשה, ז), כמו שאמר (דברים ו, יג) ובשמו תשבע. ועל המבואר בפסוק ל"ה העבודות המיוחדות שחייב עליהם מיתה, שהן עבודות פנים זביחה השתחוואה כו', על זה כתוב העשה בפסוק ל"ו, שיש לעבוד את ה' בעבודות בית הקדש. ובה מיושב מדוע דוקא בפסוק ל"ו מזכיר יציאת מצרים, כיון דבא לומר העשה של עבודת פנים, לכן מזכיר שהעלה אותם ממצרים כדי לעובדו במדבר.

אבל הא דכתיב בפסוק ל"ז האיסור של עבודה זרה שאין בה מלקות, והם כל עבודות חוץ של נישוק גיפוף וכדו', בזה אין שייך כלל לכתוב עשה, כיון שאין שייך לה' עבודה כזו, שהיא של כבוד, כגון מנעילו מגפפו וכדו'.

